

JORD- OCH SKOGSBRUKSUTSKOTTETS UTLÅTANDE 11/2014 rd

**Statsrådets framtidsredogörelse: Valfärd
genom hållbar tillväxt**

Till framtidsutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 7 november 2013 statsrådets framtidsredogörelse: Valfärd genom hållbar tillväxt (SRR 7/2013 rd) till framtidsutskottet för beredning och bestämde samtidigt att fackutskotten kan lämna utlåtande till framtidsutskottet senast den 28 mars 2014.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- generalsekreterare Pekka Lindroos, statsrådets kansli
- konsultativ tjänsteman Ahti Hirvonen, jord- och skogsbruksministeriet
- överinspektör Riina Vuorento, undervisnings- och kulturministeriet

- specialforskare Laura Kitti, Lantbruksekonomiska forskningsanstalten
- äldre forskare Riitta Hänninen, Skogsforskningsinstitutet
- lantbruksekonome Kyösti Arovuori, Pellervo ekonomisk forskning PTT
- specialsakkunnig Paula Viertola, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
- direktör Antro Säilä, Skogsindustri rf
- kvalitetschef Pekka Seppälä, Uleåborgs stad
- professor Janne Laine, Aalto-universitetet
- Juha Laakkonen.

Dessutom har skriftligt yttrande lämnats av
— professor Petri Parviainen, Aalto-universitetet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Allmänt

I likhet med redogörelsen konstaterar utskottet att framtidens tillväxt måste vila på en hållbar utveckling. Den ekologiska, sociala, ekonomiska och kulturella hållbarheten går in i varandra. Den ekonomiska tillväxten ska granskas som ett helt, bestående av dessa delar.

Utskottet håller också med om att vi behöver ekonomisk tillväxt. Endast en tillräcklig ekono-

misk tillväxt kan minska hållbarhetsunderskottet i den offentliga ekonomin. Utskottet framhåller redogörelsens ståndpunkt att Finland måste skapa en modell för framgång utifrån sina egna styrkor och naturliga förutsättningar, exempelvis sina naturtillgångar.

Finlands förutsättningar att erbjuda naturliga, nya möjligheter består, vilket också utskottet vill understryka. I synnerhet de förnybara naturtillgångarna och ett hållbart nyttjande av dem är också i fortsättningen en viktig faktor med hän-

syn till konkurrensfrågorna. Våra förnybara naturtillgångar är en styrka som vi måste kunna dra bättre nytta av, även som källa till ny, hållbar tillväxt. Om den ekonomiska tillväxten i länderna i utveckling fortsätter i samma takt som nu utan omvälvande tekniksprång, kommer förhållandena att bli allt knappare på vår jord. Energi, råvaror, vatten och mat kommer inte att räcka till för en hållbar användning överallt. Också klimatförändringen har en avgörande inverkan på situationen.

Det konstateras i redogörelsen att långt specialiserade branscher inom tillverkningsindustrin är de som kommer att klara sig bäst i Finland, och även de branscher som har gynnsamma naturliga utgångspunkter, såsom skogstillgångar och andra naturresurser. Utskottet poängterar att landsbygdens betydelse framhävs i detta sammanhang. Finland består i stor utsträckning av landsbygd. Stadscentren är, bortsett från huvudstadsregionen, relativt små internationellt sett. Endast 5 procent av Finlands areal är bebyggd, och över 80 procent av Finlands exportprodukter framställs av företag på landsbygden. Att främja företagandet är i synnerhet på landsbygden ett av de bästa sätten att skapa nya arbetsplatser och se till att antalet arbetsplatser bibehålls.

Enligt redogörelsens definition är grön tillväxt sådan ekonomisk tillväxt som grundar sig på koldioxidsnålhet och resurseffektivitet, som säkerställer ekosystemens funktion och som främjar välfärd och social rättvisa. Enligt redogörelsen kommer en hållbar utvinning av egna naturresurser att utgöra en viktig grund för Finlands framtida gröna tillväxt. Utskottet påpekar att den bärande tanken i Finlands bioekonomiska strategi (2014), som beretts inom ramen för ett projekt tillsatt av arbets- och näringsministeriet, är att Finland ska skapa konkurrensmässiga och hållbara bioekonomiska lösningar på globala problem och generera ny affärsverksamhet för såväl den inhemska som den utländska marknaden och på så sätt skapa välfärd i hela landet. Målet för den bioekonomiska strategin är att höja avkastningen av vår bioekonomi till 100 miljarder euro fram till 2025 och skapa 100 000

nya arbetsplatser. Kompetens, utbildning och forskning är de viktigaste faktorerna när det gäller att skapa förutsättningar för bioekonomi. Bioekonomi är ingen ny sektor, utan den förenar många näringsgrenar inom primärproduktionen och förädlingssektorn och marknader för slutprodukterna från dem. Utskottet vill framhålla den ställning vår bioekonomi intar som en del av den globala konkurrensen. Vi bör förbättra vår konkurrensförmåga både på EU-nivå och nationell nivå för att främja all ekonomisk verksamhet.

Bioekonomi har en central anknytning till utskottets ansvarsområde. Dess strategiska mål är livskraftiga och produktiva åkrar, skogar, vattendrag, husdjurs-, fisk- och viltbestånd. Målet är uppställt så att konkurrensförmågan hos de näringar som baserar sig på dessa förnybara naturtillgångar ska bli allt bättre i framtiden och värdet av produktionen inom näringarna öka. Detta kräver bland annat tvärvetenskaplig och högtstående forskning och att forskningsresultaten utnyttjas snabbare och effektivare än hittills.

Det är viktigt att notera att Finland vattenresurser håller på att bli synnerligen värdefulla ur ett globalt perspektiv. Över 80 procent av världens samlade sötvattenreserver används inom livsmedelsproduktionen. En procent av jordens vattendrag innehåller sötvatten. Finland kommer i framtiden att vara ett av de länder som har mest sötvatten, vilket ger oss unika möjligheter att producera biomassa i framtiden.

Av vad som sägs ovan framgår det att man i redogörelsen har tagit fasta också på den globalt sett knappa tillgången till andra naturresurser och de anslutande problemen, såsom den begränsade tillgången till mat, förnybara råvaror och förnybar energi och den ökade efterfrågan. Delområdena inom bioekonomin, bland annat skogsbruket, livsmedelsproduktionen, en ren miljö, den nordliga kompetensen och alla de nya och hittills outnyttjade möjligheter de ger vårt land framhålls. Trots det har det bioekonomiska perspektivet inte ägnats tillräcklig uppmärksamhet. I sammanfattningen (sammanfattning av statsrådets mål och riktlinjer för verksamheten) utelämnas betydelsen av naturtillgångarna och

de möjligheter till hållbar tillväxt bioekonomin erbjuder, vilket enligt utskottet är en stor brist.

Det framgår av redogörelsen hur viktigt det är för tillväxt och välfärd att enskilda medborgare, sammanslutningar eller företag kan verka i en inspirerande och fungerande miljö och att de är kopplade till de virtuella miljöerna. Förutsättningar för att hålla landsbygden och glesbygden livskraftiga förbättras då den virtuella interaktionens andel av arbetet, studierna och vardagslivet ökar. Utskottet håller med om att framtidens intelligenta och hållbara nordliga samhällen kommer att vara attraktiva kombinationer av boende, företagande och turism. Det vill framför allt lyfta fram betydelsen av företagande och entreprenörskap.

Det framgår av redogörelsen att företagen i framtidens virtuella ekonomi fysiskt kan finnas var som helst. Utskottet understryker att detta skapar nya möjligheter för landsbygden. Utskottet framhåller också, precis som redogörelsen, att all teknik inte är IKT (informations- och kommunikationsteknik), men att all teknik och all programvara ska utnyttjas och på något sätt kopplas till den digitala omvärlden. Det bör dessutom framhållas att stora framtida förändringar också kan ske till följd av oväntade vändningar och tekniksprång inom andra områden. Ett sådant område kan vara till exempel bioteknik. I detta sammanhang vill utskottet också lyfta fram redogörelsens iakttagelse att hemmamarknaden kan vara en lämplig plattform för experiment och pilotprojekt, något som blir allt viktigare i den framtida innovationsverksamheten. "Finlands stora areal och splittrade samhällsstruktur kan i detta fall vändas till vår fördel. Vi lever i ett testlaboratorium för framtidens decentraliserade lösningar."

Utskottet konstaterar att en hållbar samhällsutveckling kräver en tillräckligt långtgående och fungerande samhällsstruktur. För att det ska uppstå något mervärde av materiell produktion krävs det stora satsningar på bland annat trafikförbindelser och logistik. Utskottet anser det viktigt att bestämma vilket slags infrastruktur och samhällsstruktur vi vill vidmakthålla i vårt land. Villkoren för bioekonomin och landsbyg-

den och de näringar som idkas där kommer i fortsättningen att vara direkt beroende av de stödtjänster som erbjuds för dem.

Jordbruket

Det framgår redan av det som sagts ovan att den globala uppvärmningen i framtiden kommer att ha omfattande återverkningar på livsmedelsproduktionen och en tryggad livsmedelsförsörjning. Jordbrukets skördar kan sjunka på många ställen i världen och skördens kvalitet kan försämrats. Sannolikt kommer klimatförändringen trots det att ha också positiva effekter för de nordliga odlingsområdena, och den finländska jordbruksproduktionen kan dra nytta av den. Att förändringen är så snabb, att växlingarna i väderleken förutspås vara så stora och de åtföljande fenomenen så extrema liksom andra negativa faktorer skapar förstas osäkerhet. Om skördeperioden förlängs kan det ge större skördar av odlingsväxter och arturvalet kan sannolikt breddas.

Utskottet påminner om att Sydeuropas ekonomi kan kollapsa till följd av klimatförändringen, vilket har direkta och betydande konsekvenser också för Finland. Det är dessutom sannolikt att oljepriset fortsätter att stiga och att fluktuationerna i priserna på olja och andra råvaror blir allt kraftigare. Utskottet anser att detta gör det ännu viktigare för Finland att upprätthålla produktionskapaciteten och bevara jordbruksproduktionen på åtminstone nuvarande nivå. Förändringarna på den inre marknaden kan också innebära en ökad efterfrågan på finländska jordbruksprodukter och livsmedel. För energins vidkommande blir det ännu viktigare att vidareutveckla de förnybara energiformerna, så att de kan ersätta den energi som utvinns från icke-förnybara naturresurser utan att livsmedelsproduktionen sätts på spel.

I detta sammanhang vill utskottet poängtera nödvändigheten av att upprätthålla livsmedelsförsörjningen. Det finns för närvarande tillräckligt med åkerareal för att tillfredsställa livsmedelsindustrins efterfrågan på råvaror och till och med utveckla exporten. Upprätthållandet av den inhemska försörjningstryggheten har emellertid högsta prioritet.

När det gäller livsmedel koncentrerar redogörelsen sig på livsmedel som en del av ekosystemtjänsterna och på lokalproducerade livsmedel. Enligt redogörelsen skapar lokal mat- och energiproduktion, miljövårdsarbeten och många när tjänster basen för det nationella näringslivet och en trivsamt boendemiljö. Redogörelsen innehåller inte några som helst hänvisningar till eventuell livsmedellexport, även om livsmedelsproduktionen enligt vad som konstateras ovan kommer att förskjutas längre norrut och förläggas till områden med större vattentillgångar. En annan viktig faktor med hänsyn till konsumtionen är den ökade befolkningsmängden. Vår livsmedelsproduktion bör utvecklas också av hänsyn till en tryggad global livsmedelsförsörjning. Livsmedelsproduktionen är överallt i världen en grundförutsättning för mänskligt liv. En tillräcklig livsmedelsproduktion är väsentligt för en hållbar utveckling och för bioekonomin.

Utskottet påpekar att livsmedelsbranschen globalt har vuxit rätt stabilt, trots de snabba konjunktursvängningarna i världsekonomin i övrigt. I Finland är livsmedelsbranschen, som redan i nuläget står före en stor del av sysselsättningen, en av framtidens potentiella tillväxtbranscher, vilket har noterats i den nationella matstrategin 2030, i redogörelsen för matpolitiken 2011 och i regeringsprogrammet. Vid sidan av de kvantitativa målen bör man ha som mål att konsumenterna äter mer välsmakande och hälsosammare mat som är närproducerad med hållbara och säkra metoder. Konsumenterna ska också kunna göra mera medvetna val, och som stöd för valen behövs allt mer information.

Utskottet påpekar att de politiska avgöranden som påverkar tillgången på naturresurser och livsmedel inte fattas enbart inom jord- och skogsbrukspolitiken eller inom livsmedels- och konsumentpolitiken, utan ofta också inom klimat-, energi- och miljöpolitiken, ibland också inom regional- och landsbygdspolitiken. I så komplicerade och mångfacetterade situationer med så intrikata beroendeförhållanden måste det göras noggranna förhandsanalyser av orsak och verkan för att de politiska konsekvenserna inte ska bli överraskande eller rentav negativa för

slutresultatet. Det är därför ytterst viktigt att alla åtgärder är anpassade och att man försöka åstadkomma en enhetlig politik.

Utskottet anser att Finland i framtiden kan nå tillväxt särskilt genom mer internationell inriktning hos företag, ökad export samt framgång på hemmamarknaden. En grundförutsättning för att livsmedelskedjan ska utvecklas är att vi har en lönsam inhemsk primärproduktion och förädling. Vi måste också göra livsmedelssäkerheten till ett trumfkort för livsmedelsexporten.

Skogsbruket

Av det som sägs ovan framgår att bioekonomin anses utgöra grunden för framtidens välfärd, något som man bygger upp sin välfärd kring inte bara i Finland utan också i flera andra länder. Skogsbranschen är av vital betydelse när man vill bygga upp bioekonomin och strävar efter koldioxidsnålhet, och Finlands bioekonomi kommer att vara starkt skogsbruksdominerad.

Utskottet konstaterar att skogsbranschen i vårt land är vital för välfärden också i framtiden. För närvarande härrör ungefär en femtedel av värdet av vår varuexport från pappers- och trävaruindustrin. Skogsindustrins sysselsättande verkan blir ännu viktigare inom den regionala ekonomin, som får en stor del av rotprisinkomsterna. Skogsindustrin producerar två tredjedelar av den inhemska förnybara energin. Skogsenergin har stor betydelse för att målen för förnybar energi ska nås både i hemlandet och i EU-området. Också naturturismen är en växande och i vissa regioner viktig näring. Skogarna är en allt viktigare källa för invånarnas psykiska välbefinnande där de plockar bär, jagar och idkar friluftsliv då urbaniseringen ökar. Efterfrågan på detta slag av rekreations- och hälso tjänster ökar i framtiden.

Utskottet påpekar att den årliga skogstillväxten överstiger 100 miljoner m³, varav mindre än 60 miljoner m³ utnyttjas inom industrin. Det är därmed möjligt att göra investeringar för att öka avverkningen till en nivå nära den övre gränsen för ett hållbart uttag, alltså till mer än 70 miljoner m³. Ett absolut villkor för sådana investe-

ringar är emellertid att investerarna kan lita på att få ut råvaran på marknaden.

Utnyttjandet av skogsresurserna baserar sig på ett hållbart uttag, en kostnadseffektiv skogs-skötsel, ett lönsamt skogsbruk och att det är allmänt accepterat att använda skogen. Utskottet betonar att man måste sörja för skogarnas växtkraft för att de ska kunna ge den materiella produktionen ett mervärde också i fortsättningen.

Utskottet vill påminna om att skogsindustrin för närvarande är föremål för en strukturomvandling, inte bara i Finland utan världen över. De tryckta medierna förlorar småningom konkurrensen med de elektroniska, de snabbväxande trädplantagerna i söder hotar konkurrera ut de nordliga skogarna som råvarukälla och tillväxtekonomierna håller på att gå upp jämsides med och förbi Nordamerika och Europa som centrum för tillväxten. Finland har vissa starka sidor som är viktiga med tanke på skogsindustrins framtid: skogar som sköts på ett hållbart sätt och högklassigt råvirke, ett unikt utbildningssystem på samtliga stadier, en stark industri för maskiner och kringutrustning — kort sagt världens starkaste skogskluster.

Det som kännetecknar bioekonomin är användningen av förnybara biobaserade naturtillgångar och ren, miljöskonsam teknik och en effektiv materialåtervinning. Det uppstår nya former av samarbete mellan de olika bioekonomiska sektorerna. Skogssektorn, energisektorn, den kemiska sektorn och byggnadssektorn ingår också industriella symbioser. Vid sidan av produkter och energi baserade på virke och träbiomassa utvecklas också nya biobränslen, biomaterial och biokemikalier. Stark kompetens inom tillvaratagande, logistiska lösningar och förädling när det gäller biomassa i kombination med kompetens inom IKT erbjuder vår traditionella tekniska industri nya möjligheter till affärsverksamhet, eftersom efterfrågan på ren teknik ökar. Utskottet framhåller att service, såväl service som anknyter till industriprodukter som icke-materiellt värdeskapande, kommer att spela en allt större roll i det bioekonomiska värdenätverket och de skapar möjligheter för framför allt de små och medelstora företagen.

Utskottet konstaterar att trä vid sidan av de traditionella användningssätten lämpar sig för mycket annat, såsom flytande bränsle, kemikalieframställning, kompositmaterial och textilier som är mycket mer värda i sin slutliga användningsform än de användningsformer som trä nu används för. Utskottet framhåller också att det hela tiden uppstår ny skogsbaserad industri i vårt land. Träbaserad biodiesel och den form av gips för benbrott där bland annat flis ingår liksom biotekniska läkemedel är goda exempel på produktinnovationer. Också efterfrågan på kartongprodukter ökar tack vare bland annat näthandeln, och efterfrågan på olika hygienprodukter ökar i takt med välståndet. Utöver produktinnovationerna görs olika processinnovationer inom skogsindustrin praktiskt taget varje dag.

Utskottet poängterar att träbyggande är en hållbar lösning dels för miljön, dels för den lokala ekonomin och sysselsättningen. Rätt behandlat lämpar sig trä för nästan alla de tillämpningar som betong och stål används för. På kort sikt kunde man skapa tusentals nya arbetsplatser i vårt land enbart genom att uppföra fler offentliga byggnader och höghus i trä. Kompetensen inom träbyggande måste också omvandlas till en exportvara.

Redan nu ansluter sig skogarnas ekosystemtjänster direkt till den inhemska industrin och därigenom till en hållbar ekonomisk tillväxt. Av de ekosystemtjänster som skogarna erbjuder är virkesproduktionen den mest betydande omsatt i pengar. Också utnyttjandet av det mervärde de övriga ekosystemtjänsterna ger (naturvärden, rekreationsmöjligheter, växter) och de komponenter som ingår i dem ger en bra grund för hållbar tillväxt.

Utskottet påpekar att skogsresurserna gör det möjligt att också öka energiutvinningen ur skogsflis. På europeisk nivå kommer bioekonomin att öka efterfrågan på skogsbiomassa till den grad att det förutspås att det kommer att bli brist på biomassa i Europa.

Det konstateras ovan att skogsindustrin producerar två tredjedelar av den förnybara inhemska energin. Också diversifierad småskalig produktion och mikroproduktion av förnybar ener-

gi har gått starkt fram som ett led i den gröna tillväxten. I den uppdaterade klimat- och energistrategin är ett av målen att öka den diversifierade energiproduktionens andel av produktionen av förnybar energi. Utskottet anser att vi när vi planerar nationella åtgärder i större utsträckning måste beakta användning av småskalig energiproduktion som ett alternativ, men också förbättra energidistributionen och gynna innovativa lösningar som utnyttjar närenergi.

Redogörelsen framhåller statens roll framförallt när det gäller att skapa förutsättningar för en hållbar tillväxt. För den förnybara energins vidkommande nämns bioolja, vattenresurser och vindkraft. I linje med vad som konstateras ovan vill utskottet framhålla också skogsbiomassans betydelse. Det är möjligt att göra förnybar energi till en stark tillväxtbransch som ökar nyföretagandet och sysselsättningen. På EU-nivå har European Renewable Energy Council (EREC) anfört att man genom att höja andelen förnybar energi av EU:s energikonsumtion med 20 procent fram till 2020 kan åstadkomma över 2 miljoner gröna arbetsplatser. I till exempel Tyskland har antalet arbetsplatser inom produktionen av förnybar energi ökat från 160 000 till 381 000 från 2004 till 2011. Diversifierad energiproduktion och förnybar energi har en betydande roll också för sysselsättningen.

Att beakta hållbarheten har av tradition varit skogsbranschens starka sida och en grund för utveckling av ny affärsverksamhet. När kraven på låg kolhalt blir allt strängare gör behovet av förnybara råvaror att efterfrågan på träfiber och skogsbranschens produkter och tjänster ökar. Samtidigt ökar behovet av forskning kring träbaserade, konkurrenskraftiga material, produkter och tjänster och kring nya affärsmodeller. Också utvecklingen av affärsverksamhet baserad på skogsresurser och nya former för företagande skapar nya forskningsbehov. Då man försöker ta sig utanför de traditionella branscherna och hitta gemensamma kontaktytor till andra branscher behövs det allt mer forskning. En konkurrenskraftig bioekonomi kräver nya verksamhetsme-

toder, nya internationella kompetenskluster och kumulerad sakkunskap från olika branscher och vetenskapsområden. För att väcka efterfrågan behövs djärva experiment och plattformar för pilotprojekt och produkt demonstrationer som kommersialiserar innovationerna.

Det är viktigt att skogarnas biologiska mångfald och hälsa tryggas vid anpassningen till klimatförändringen. Skogarna fungerar som kolsänkor och kollager och har stor betydelse för vattnets kretslopp och markskiktet. Utskottet betonar att forskningsdata om skogsresursernas utveckling, tillgången till skogsbiomassa, nya skogsvårdsmetoder, skogsbrukets lönsamhet och möjligheterna att få ut virket på marknaden liksom den utvecklingsverksamhet som bygger på dessa data är en viktig förutsättning för ökad användning av trä som bioråvara. Också utbildningen inom skogsbranschen måste tryggas.

När nya produkter och metoder utvecklas är det viktigt att man gör allt för att förbättra skogsbrukets och träförädlingens konkurrensförmåga. För det allmänna vidkommande innebär det att man framför allt undviker all sådan reglering på författningsnivå som kan leda till ökade kostnader eller byråkrati samtidigt som man förbättrar verksamhetsförutsättningarna. Utskottet framhåller att en fungerande infrastruktur och en förutsebar affärsmiljö utgör viktiga förutsättningar för att detta ska lyckas. Ett funktionellt vägnät är av central betydelse för all verksamhet på landsbygden. Det är också en grundläggande förutsättning för virkesproduktionen och virkesförsörjningen. Samhällets insatser behövs, både när det gäller den fysiska och den digitala infrastrukturen.

Utskottet anser att redogörelsen kraftigare än nu bör betona de möjligheter skogen ger som en del av hållbar bioekonomi i framtiden. På lång sikt är det fullt realistiskt att uppfylla visionen enligt det finska skogsklustrets forskningsstrategi år 2006: att fördubbla värdet av produktionen i branschen så att produkter som inte ens fanns 2006 står för hälften av värdeökningen.

Ställningstagande

Jord- och skogsbruksutskottet föreslår

att framtidsutskottet beaktar det som sägs ovan och

att riksdagen godkänner följande ställningstagande med anledning av redogörelsen:

Betydelsen av förnybara naturtillgångar och de bioekonomiska möjligheter de ger att skapa ekonomisk tillväxt samtidigt som ekosystemen tryggas ska noteras i statsrådets mål och riktlinjer för verksamheten.

Helsingfors den 1 april 2014

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Jari Leppä /cent
vordf. Lauri Heikkilä /saf
Markku Eestilä /saml
Satu Haapanen /gröna
Reijo Hongisto /saf
Anne Kalmari /cent
Timo V. Korhonen /cent

Pirkko Mattila /saf
Jari Myllykoski /vänst
Mats Nylund /sv
Kari Rajamäki /sd
Arto Satonen /saml
Katja Taimela /sd.

Sekreterare var

utskottsråd Carl Selenius.